

Отже, виходячи з результатів проведеного аналізу, можна констатувати, що вирішення проблем, що пов'язані з організацією освітнього процесу в Україні в умовах воєнного стану, напряму залежить від усвідомлення державою ролі, місця та значення педагогічних працівників у формуванні майбутніх патріотів і відданих Вітчизні громадян, які в будь-яких умовах добровільно захищатимуть її інтереси перед державою-агресором

Література:

1. Ткаченко Д. Хто й чому пішов у СЗЧ і за яких умов повернеться. *ТЕКСТИ.org.ua*. 2025. URL: <https://texty.org.ua/articles/114257/hto-i-chomu-pishov-u-szch-i-za-yakyh-umov-povernetsya-textyorgua-provely-doslidzhennya/>
2. Заробітна плата в освіті є нижчою за середню на 13%. *Освіта.ua*. 2021. URL: <https://osvita.ua/news/84929/>
3. Впровадження реформ системи оплати праці державних службовців. *Лабораторія законодавчих ініціатив*. 2025. URL: <https://parlament.org.ua/analytics/reformy-systemy-oplaty-praczi-derzhavnyh-sluzhbovcziv/>
4. Кісоделі М. Як школа формує особистість дитини? *Новини.LIVE*. 2024. URL: <https://topical.novyny.live/iak-shkola-formuie-osobistist-ditini-168833.html>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-532-0-18>

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Коросьд Сергій Олександрович

*доктор юридичних наук, професор,
виконуючий обов'язки президента,*

*Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Повномасштабна збройна агресія Росії проти України поставила багато нових викликів перед нашою державою та вплинула майже на всі сфери суспільних відносин, зокрема й на сферу науки. Проте, це не повинно зупиняти наукові процеси та перешкоджати розвиткові науки, адже на сьогодні, в умовах війни, наука стає стратегічно важливою

сферою функціонування держави, запорукою розвитку нашої країни і нашої Перемоги.

Комітет Міністрів Ради Європи в своїй Рекомендації № R(2007)6 про відповідальність держави за вищу освіту та наукові дослідження зазначив, що органи державної влади мають нести виключну відповідальність за рамки, в яких здійснюються наукові дослідження, а також відповідальність за правову систему, в якій здійснюються наукові дослідження [1].

Конституція України декларує, що держава сприяє розвитку науки (ст. 54); Верховна Рада України затверджує загальнодержавні програми науково-технічного розвитку (ст. 85); Кабінет Міністрів України розробляє і здійснює загальнодержавні програми науково-технічного розвитку України (ст. 116). Отже, держава на рівні Конституції визначила науку як пріоритетну сферу законодавчого забезпечення. Як зазначено в преамбулі Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», рівень розвитку науки і техніки є визначальним чинником прогресу суспільства, підвищення добробуту громадян, їх духовного та інтелектуального зростання. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід’ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб. Стаття 45 цього Закону покладає на державу підтримку пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, державних цільових наукових і науково-технічних програм та концентрацію ресурсів для їх реалізації.

Правові та організаційні засади цілісної системи формування та реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні визначаються Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки». У зв’язку із запровадженням в Україні воєнного стану виникла необхідність актуалізації чинних пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні. Прийнятий парламентом Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності» від 21 грудня 2023 року № 3534-IX визначив окремо в пріоритетах сегмент національної безпеки і оборони (до цього слово “оборона” не згадувалось у визначенні терміну “пріоритетні напрями розвитку науки і техніки”). Так, зокрема, вказаним Законом пріоритетними напрямами розвитку науки і техніки на період до припинення або скасування дії

воєнного стану та протягом наступного календарного року після цього, на першому місці було визначено “національна безпека і оборона”.

В подальшому, відповідно до Закону № 3534-IX Кабінетом Міністрів України постановою від 30 квітня 2024 р. № 476 було затверджено перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні. Серед фундаментальних наукових досліджень з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави було визначено актуальні проблеми захисту прав людини і громадянина в умовах воєнного стану, а також розвиток національної правової системи в контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Також, відповідно до Закону № 3534-IX постановою Президії НАН України від 10.01.2024 № 8 було затверджено Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2024–2028 роки. Зокрема, в розділі 3.5 серед правових наук, пов’язаних із воєнним станом, було визначено, зокрема, «3.5.13. Військове право, правове забезпечення національної безпеки». А серед пріоритетних комплексних міждисциплінарних досліджень визначено, зокрема, «3.5.33. Правове забезпечення документування злочинів, вчинених агресором проти України; визначення шкоди, розміру завданих збитків, розроблення дієвих механізмів їх відшкодування та притягнення винних до відповідальності», «3.5.34. Правові форми й засоби деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України», «3.5.35. Правові аспекти утвердження загальнонаціональної ідентичності та єдності суспільства» [2].

Затверджені Кабінетом Міністрів України та Національною академією наук України вищезазначені основні напрями наукових досліджень в сфері правових наук, пов’язаних із воєнним станом, як нормативні орієнтири мають враховуватись вченими радами наукових установ і закладів вищої освіти при визначенні перспективних напрямів наукової діяльності, затвердженні тематики наукових досліджень, тем дисертацій тощо. При цьому, визначення Національною академією наук України лише окремих пріоритетних комплексних міждисциплінарних досліджень не виключає необхідності проведення галузевих (в різних галузях права) досліджень, пов’язаних із обґрунтуванням юридичних напрямів підвищення безпеки і обороноздатності, а також вирішенням актуальних проблем захисту прав людини і громадянина

в умовах воєнного стану. Тобто будь-яка наукова тематика має бути певним чином пов'язана із вказаними пріоритетними напрямами наукових досліджень.

Такі дослідження, з урахуванням потреб періоду воєнного стану та відновлення країни у воєнний та повоєнний періоди, мають стати науковим підґрунтям для обґрунтування відповідних законодавчих змін і проведення реформ, необхідних для подальшого розвитку України.

Такий вектор розвитку науки підтверджує й нещодавно схвалений Кабінетом Міністрів України підготовлений Міністерством освіти і науки України проект Закону України «Про пріоритетні напрями наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності», який розроблено для оновлення системи пріоритетних напрямів у сферах науки та інноваційної діяльності. За новими пріоритетами, визначеними цим законопроектом, якраз й мають виконуватись наукові дослідження та розробки, що відповідають потребам економіки, безпеки та повноєнної відбудови держави [3].

Це відповідатиме також й очікуваним результатам реалізації Концепції реформи юридичної (правничої) освіти, яка декларує здійснення наукових досліджень такого рівня, який відповідає сучасним викликам [4].

Водночас, з огляду на свободу наукової творчості, суб'єкти наукової діяльності не повинні бути обмежені в тематиці наукових досліджень вищевказаними пріоритетними напрямами, адже серед затверджених Президією НАН України основних наукових напрямів в сфері правових наук (п.п. 3.5.1.–3.5.17) та пріоритетних комплексних міждисциплінарних досліджень в цій сфері (п.п. 3.5.18.–3.5.27.), більшість тематики не пов'язана із воєнним станом.

Література:

1. Recommendation CM/Rec(2007)6 of the Committee of Ministers to member states on the public responsibility for higher education and research. URL: <https://search.coe.int/cm?i=09000016805d5dae>

2. Постанова Президії Національної академії наук України від 10.01.2024 № 8 «Про Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2024–2028 роки». URL: <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2024/05/24050310390431-4896.pdf>

3. МОН: Уряд підтримав законопроект про нову систему наукових та інноваційних пріоритетів. 13 серпня 2025 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mon-uriad-pidtrymav-zakonoproekt-pro-novu-systemu-naukovykh-ta-innovatsiynykh-priorytetiv>

4. Проект Концепції реформи юридичної (правничої) освіти. Офіційна веб-сторінка Комітету Верховної Ради України з питань правової політики. Опубліковано 19 грудня 2024 р. URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/news/notice/75481.html>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-532-0-19>

СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВІ УМОВИ ПРАЦІ ТА ВІДПОЧИНКУ НАУКОВИХ ПРАЦІВНИКІВ: УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Костюченко Олена Євгенівна

*доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу науково-правових експертиз,
Інститут правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Пунктом 20 статті 1 Закону України «Про наукові і науково-технічну діяльність» закріплено, що «науковий працівник – вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) професійно провадить наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством» [1]. У контексті цього дослідження важливими у визначенні є такі ознаки наукового працівника: 1) професійно провадить наукову (науково-технічну), науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність; 2) реалізує свої здібності до праці на підставі трудового договору (контракту) в трудових правовідносинах.

Тобто науковий працівник реалізує свої трудові права та обов'язки шляхом професійного виконання роботи у сфері науки, де результатом праці є нове наукове знання, що придатне для реалізації.

«Наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження» [1]. Отже професійне здійснення наукової діяльності можна назвати специфічним видом трудової діяльності, що вимагає створення спеціальних умов праці та відпочинку. Якщо враховувати